

Feest van de doop van de Heer (zondag 9 januari 2022)

Geloofsgesprek

Wat?

- *Uitwisselen in gespreksgroepen*
- *Je kan elementen hieruit ook als leidraad voor persoonlijke bezinning gebruiken.*

Wanneer?

- *Bij voorkeur aansluitend bij de zondagsliturgie*
- *Evt. op een weekdag kort ervoor of erna*

Verloop en voorgestelde duur (totaal 60 min)

- *Samen starten (15 min)*
 - o *Welkom*
 - o *Lied*
 - o *Lectuur van het zondagevangelie (zie onder).*
 - o *Korte inleiding (zie verder).*
- *In kleine groepen (ca. 10 pers/1begeleider) (40min)*
 - o *Uitwisseling*
 - o *Korte stilte en gebed*
- *Samenkomen voor de viering (5 min)*
 - o *Om tijdig af te ronden kan iemand een signaal geven, bijv. de organist die preludeert op het lied dat bij het begin gezongen is.*
 - o *Voorzie een korte pauze voor de viering.*

Praktisch

- *Zo mogelijk is er een grotere icoon of afbeelding van de doop van de Heer, met een brandende kaars erbij, goed zichtbaar voor de hele groep.*
- *Liedkeuze en blaadje of Zingt Jubilate (indien een ander lied dan in het tochtboek). Iemand die voorzingt/begeleidt.*
- *Ook het evangelieboek ligt klaar (op een statief)*
- *De stoelen in de grote groep zijn wat geschikt in een halve cirkel en naar de icoon. Nog belangrijker is dat er al stoelen klaarstaan voor de gespreksgroepen (met voldoende afstand tussen de groepen).*

Welkom

Vandaag viert de liturgie wie Jezus ten diepste is: Hij is Gods veelgeliefde Zoon, zo komt aan het licht bij zijn doopsel door Johannes. Maar die openbaring of epifanie is eigenlijk tweevoudig. Het gaat tegelijk ook over ons, die door de doop met Jezus verbonden zijn. We willen ons nu bezinnen over het evangelie van deze zondag en ons daarbij laten leiden door een icoon.

Het welkom kan verlengd worden met een korte inleiding op het lied dat we gaan zingen: zie verder.

Lied Wie ingaat tot dit water (ZJ 606, t.: M. Jacobse naar Tit 3,5, m.: W. Vogel)

Zie tochtboek **blz. 22** en volgende.

Het lied loopt al vooruit op wat straks in het gesprek aan bod zal komen: wij zijn in de doop van Jezus betrokken partij.

Let eens op de muziek: de melodielijn daalt (bijv. tot ‘schiep’ in strofe 1) en stijgt dan opnieuw (bijv. tot ‘Vader’ in strofe 1). We gaan zoals Jezus onder in het doopwater en stijgen er uit op.

Onze doop plaatst ons in een dynamische relatie met ‘de liefde van de Vader’ (strofe 1), de ‘Zoon van de genade’ (strofe 2) en ‘de Geest die eeuwig leeft’ (strofe 3). Drie keer ‘gaan we in tot’ hen (ingaan in strofes 1-2-3) en zo worden wij opnieuw geboren, opstaand! (strofe 4).

Vader, Zoon en Geest: dat zijn de drie hoofdactoren in het evangelie van deze zondag.

1. Wie in - gaat tot dit wa - ter,
2. Wie in - gaat tot dit wa - ter,
3. Wie in - gaat tot dit wa - ter,
4. En op - staand uit dit wa - ter

1. gaat in tot die het wa - ter schiep:
2. gaat met die in - ging in ons vlees,
3. ont - vangt die op het wa - ter zweeft,
4. ver - gaat hij 't land dat hij ver - liet,

1. de lief - de van de Va - der
2. de Zoon van de ge - na - de
3. die is uit Zoon en Va - der,
4. om - dat hij land en wa - ter

1. is als het wa - ter diep.
2. die uit de dood her - rees.
3. de Geest die eeu - wig leeft.
4. op - nieuw ge - bo - ren ziet.

Ofwel kan hier een ander dooplied (bijv. ZJ 609: ‘Water, water van de doop’), ofwel een lied dat in de zondagsviering wordt gezongen en dat een link heeft met de evangelielezing (bijv. ZJ 210: ‘Heer, hoe zijt Gij gekomen?’ of ZJ 330: ‘Johannes doopt in de Jordaan’).

Uit het evangelie volgens Lucas (Lc 3, 15-16.21-22, versie lectionarium)

*15 In die tijd toen het volk vol verwachting was
en iedereen zich aangaande Johannes de vraag stelde
of hij niet de Messias zou zijn,
16 gaf Johannes aan allen het antwoord:
„Ik doop u met water,
maar er komt iemand die sterker is dan ik;
ik ben niet waardig de riem van zijn sandalen los te maken.
„Hij zal u dopen met de heilige Geest en met vuur.”
21 Terwijl al het volk zich liet dopen,
en Jezus na zijn doop in gebed was,
geschiedde het dat de hemel openging,
22 en dat de heilige Geest, in lichamelijke gedaante als een duif,
over Hem neerdaalde,
en dat een stem uit de hemel sprak:
„Gij zijt mijn Zoon, de welbeminde,
in U heb Ik mijn behagen gesteld.”*

Inleiding

De deelnemers vinden het beeld en een verkorte versie van onderstaande inleiding in het tochtboekje op blz. 24-25.

De begeleider licht toe:

Het beeld in ons tochtboekje is een nieuwe fresco-schildering in de orthodoxe kerk van de H. apostel Andreas te Gent (2021).

Een ‘fresco’ is (in dit geval) een icoon geschilderd op het natte pleister van een muur in een kerk. ‘Iconen’ zijn niet gewoon voorstellingen om naar te kijken. In de icoon is er iemand die naar ons ziet. Ze is als een venster. We moeten de icoon niet bestuderen (dat gaan we hier ook niet doen), maar er ons door laten bezien.

De beeldtaal is bijzonder. Er wordt niet geprobeerd om zo realistisch mogelijk te zijn. Alles heeft een diepere laag. Water is niet zo maar water, een kleur is niet toevallig die kleur. Er zitten vooral vele verwijzingen in naar de Bijbel.

Belangrijk is het licht. Iconen worden geschilderd in het licht van Jezus' verheerlijking op de berg Tabor ('transfiguratie'). Dat is het licht van God die zich aan ons wil tonen. De icoon wordt geschilderd ('geschreven') van de donkere grondlagen naar de lichtere lagen. Er komt meer en meer licht in het duister van onze wereld. God zelf is dat licht.

Daarover gaat het in het Kerstfeest, dat begonnen is op Kerstnacht en tot vandaag loopt. De hemel is open gegaan. En wat we zien is een Mens. Zo komt het Licht in de duisternis. We hoorden erover in het evangelie, nu gaan we ernaar kijken op de icoon van Jezus' doopsel.

We zetten ons in kleinere groepen. We zullen uitwisselen (in drie korte rondes) en afronden met een moment van gebed.

(Noot. Deze inleiding kan ook in de kleinere groepen gebeuren door de begeleider.)

De begeleider kan tijdens het gesprek gebruik maken van de toelichting bij de icoon (zie tussen de vragen en vooral aan het einde), maar het is niet de bedoeling dat de begeleider alles vertelt of begint les te geven.

1) Wat valt jou op bij het geheel van de voorstelling?

We kijken eerst rustig in stilte. Dan is er even gesprek. Deze vraag is eerder inleidend, om het kijken te stimuleren. Nodig als begeleider de deelnemers uit om kort te antwoorden.

Sommigen zullen getroffen zijn door de compositie, bijv.: ten opzichte van het evangelie is er geen sprake van andere mensen (‘heel het volk’), de scène krijgt daardoor iets intiem, al worden wij als ‘kijker’ wel verondersteld om erbij te zijn. Anderen zullen getroffen zijn door het water. Of door de engelen. Of door de figuur van Jezus (zie ook volgende punt).

2) Wat vertelt het evangelie/toont de icoon over wie Jezus werkelijk is (vgl. boven Hem, de plaats waar Hij staat, hoe Hij daar staat, ...)?

Wie is Jezus voor jou? Waartoe nodigt de icoon je uit?

Voor de begeleider:

Jezus wordt in verband gebracht met ‘boven’, met God zelf. De hemel gaat open, de Geest daalt neer, een stem klinkt en er wordt iets over Jezus gezegd: niets minder dan een liefdesverklaring van de Vader aan deze geliefde Zoon. Jezus is méér dan een profeet of een goed mens. Wie Hem ziet, ziet de Vader (vgl. Joh 14,9).

Tegelijk is Jezus ten volle mens. Hij laat zich dopen net zoals ‘heel het volk’. Zijn naaktheid onderstreept zijn menselijkheid en zijn kwetsbaarheid. Hij is geen halfgod. Hij eindigt aan een kruis. Jezus is een dienaar: zie zijn nederige houding.

3) Bij onze eigen doop werden we met Jezus verbonden. We staan mét Hem onder een geopende hemel en ook tot ons klinkt ‘jij bent mijn veelgeliefde dochter of zoon’. Door Jezus worden wij teruggegeven aan God en aan onszelf.

Die ervaring, dat de Geest in ons komt wonen en dat we in de Zoon geliefd zijn door de Vader, is wezenlijk voor een gedoopte maar niet vanzelfsprekend.

Zo schreef de Nederlandse priester Henri Nouwen (1932-1996) aan Fred Bratman, een zoekende journalist:

“Alles wat ik je zou willen zeggen, Fred, komt eigenlijk neer op dit ene: ‘Jij bent de geliefde’. Ik zou zo graag willen dat deze woorden jou persoonlijk aanspreken en dat je de kracht en de tederheid ervan tot je laat doordringen. (...)”

Het is bepaald niet makkelijk om deze stem op te vangen te midden van het geraas van al die andere stemmen die ons in het moderne leven dagelijks, onophoudelijk toeroepen: *‘Je voldoet niet aan de eisen, je bent lelijk, je bent waardeloos, je stelt niets voor, je bent volstrekt overbodig, tenzij je kunt bewijzen dat het niet zo is’* (...) *‘Jij bent mijn geliefde; in jou heb ik mijn welbehagen’* ... aan die zachte vriendelijke stem die klinkt als ik alleen ben, in de stilte van mijn hart, ging ikzelf echter voorbij. Ik liet haar niet tot mij doordringen.”

(Henri Nouwen, *Een parel in Gods ogen. Gedachten over de betekenis van een mensenleven*, Lannoo, 2011.)

Is de ervaring van Henri Nouwen voor jou herkenbaar? Zouden het dooptraject en dit tochtboek jou kunnen helpen? Hoe?

De begeleider wijst nog op de extra toelichting bij de icoon in het tochtboekje (voor wie wil, thuis) en nodigt uit om thuis de ‘terugblik’ te lezen (tekst André Louf).

4) Biddend afronden

Waarvoor wil je de Vader danken? Of wat wil je Hem toevertrouwen?

De begeleider nodigt uit tot een kort moment van gebed. Wie wil kan heel kort (en tot God gericht) danken of een intentie uitspreken. Afronden kan evt. met het samen bidden van het Onzevader. We maken het eerst even stil. Evt. doen we een kaars branden.

Verdere toelichting bij de icoon (deze staat ook in het tochtboekje)

Midden in de Jordaan staat een **naakte Christus**. Dat heeft meerdere betekenissen.

- Jezus is een mens als wij: Hij hoort bij ons en wij bij Hem. Hij is *zoon van Adam* (vgl. Lc 3,38).
- Jezus is de *nieuwe Adam*, de mens zoals God hem bedoeld heeft. Hoewel Hij naakt is, voelt Hij onder de blik van de Vader géén schaamte, anders dan Adam en Eva na de zondeval (vgl. Gn 3,7).
- Hij heeft geleefd als een dienstknecht. Daarin is Jezus zelfs de *tegenovergestelde Adam*. Adam was niet gelijk aan God maar wilde als God zijn. De zoon van God was gelijk aan God, maar heeft zich niet vastgeklampt aan de gelijkheid met God (vgl. Fil 2,

6-8). Jezus kleedt zich uit en legt alle waardigheid naast zich neer, om de mens te kunnen kleden in een onvergankelijk kleed van heil en geluk.

De **Jordaan**, een grote watermassa, lijkt op de zwarte holte op sommige andere iconen (vgl. de geboortegrot op de kersticoon). Het is dan ook een graf, de onderwereld. De rivier is het symbool van de niet verlore wereld, van mensen die wachten op de komst van God. Precies door hierin af te dalen en als de nederige bij uitstek onze kwetsbaarheid te dragen, kan Jezus ons ook aanraken, optillen.

*‘Onderdompeling en boven water komen,
verbeelden de afdaling in de hel en de opstanding.’
(Johannes Chrysostomos, 4de eeuw).*

De **rotsen** stellen de onherbergzame streek voor waar Johannes doopte: in de woestijn, aan de Jordaan. De woestijn is een symbolische plaats van omvorming, van een nieuw begin.

Johannes de Doper, draagt op de meeste iconen een gewaad van kamelenhaar: de dracht van de woestijnprofeten.

- Hij houdt zijn **rechterhand** boven het hoofd van Christus. Dit doet denken aan het sacramentele gebaar bij het doopsel.
- In zijn **linkerhand** houdt Johannes een rol, symbool van zijn prediking en van het Woord waar hij van leeft.

De **hemel**, de cirkel die staat voor de ontoegankelijkheid van God, is open boven Jezus. Dat is een prachtig beeld, want Jezus is één met de wil van de Vader en de hemel staat symbool staat voor de plaats waar Gods wil of verlangen helemaal gerealiseerd wordt.

*‘De hemel die Adam voor zichzelf en voor allen na hem had gesloten, is nu weer open.’
(Gregorius van Nazianze, 4de eeuw).*

Dit is wat we vierden in de Kersttijd die vandaag afgesloten wordt.

Uit de hemel komt de H. Geest, gesymboliseerd door een **duif**, in een straal boven het hoofd van Christus neer. In de straal staan soms de woorden: *“Dit is mijn welbeminde Zoon, in wie ik mijn welbehagen heb”*.

De duif, als symbool van de Geest, is een verwijzing naar de duif die Noach tijdens de zondvloed uitzond, van op de ark. Het dier dat over de doodswateren vliegt op zoek naar het droge, doet dan denken aan Gods Geest die al voor de schepping over de wateren zweefde (vgl. Gen 1,2, al zijn hier ook andere vertalingen mogelijk).

‘Aan Noach had die duif bericht dat de zondvloed van de wereld voorbij was. Zo is deze duif het teken dat aan de bestendige schipbreuk van de wereld een einde gekomen is. Zij [de

duif] brengt niet zoals die van weleer een olijftak, maar giet over het hoofd van de nieuwe stamvader [Jezus Christus] de overvloed van een nieuwe balsem en brengt zo het woord van de psalmist in vervulling:

“Daarom heeft God, uw God, u gezalfd met de olie der vreugde en u geplaatst boven al uw vrienden” (Ps 45,8).’ (Petrus Chrysologus, 5de eeuw)

De **engelen** hebben niets met folklore te maken. Ze verwijzen naar de liturgie (van de Oosterse Kerk), waar men zich tijdens het vieren omringd weet door allen die in eeuwigheid Gods lof zingen. Dat ze hun **handen bedekt** houden, betekent dat ze eerbied hebben voor Degene die ze dienen. Hun aanwezigheid wijst dus op het mysterie van Gods aanwezigheid.

In de nabijheid van Jezus, in het water, is **een mannetje** te zien dat geschrokken opkijkt naar Hem. Deze antieke watergeest (genius) staat symbool voor de Jordaan zelf. Zijn betekenis wordt duidelijk als we er een psalm bij nemen:

*‘Toen Israël weg was uit Egypte,
de stam van Jakob weg bij dat wrede volk,
is Juda Hem heilig geworden,
werd Israël zijn koninklijk domein.
Dit zag de zee en zij sloeg op de vlucht;
dit zag de Jordaan en hij schrok terug’. (Ps 114,1-3)*

‘Jordaan’ en ‘zee’, beelden voor chaos en dood, verwijzen dus naar de Rode zee, waar Gods volk onder leiding van Mozes door trok. Zoals het water week voor Mozes, zo wijkt het later voor de profeet Elia, die de rivier kan oversteken. Zo zal tenslotte het doodswater wijken voor Jezus, gedoopt in de Jordaan. Jezus trekt er doorheen en neemt ons met zich mee, want wij zijn ‘zijn koninklijk domein’, wij behoren Hém toe.